

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

	سرشناسه:	منادی، محمد مهدی، ۱۳۵۷ -
	عنوان و نام پدیدآور:	جستاری در اخلاق الله از منظر عارفان مسلمان / محمد مهدی منادی؛ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی.
	مشخصات نشر:	قم: دانشگاه معارف اسلامی، انتشارات.
	مشخصات ظاهری:	۱۶۰ ص.
	شابک:	978-622-5358-11-9
	فروست:	مجموعه اخلاق اسلامی؛ ۵۸
	وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
Mystical ethics	موضوع:	اخلاق عرفانی
God - Attributes	موضوع:	خدا - صفات
	شناسه افزوده:	دانشگاه معارف اسلامی، انتشارات
	شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها (دانشگاه معارف اسلامی)، معاونت پژوهشی
	رده بندی کنگره:	BP289
	رده بندی دیویی:	۲۹۷/۸۳
	شماره کتاب شناسی ملی:	۹۱۳۶۹۶

استاد محترم و دانشجوی عزیز

خواهشمند است با ارائه دیدگاه‌های خود ما را در رفع نواقص و ارتقای کتاب یاری بخشید.

شماره تلفن گروه «**اُفلاق اسلامی**»: ۰۲۵ - ۳۲۱۱۰۶۵۲

صندوق پستی: ۳۷۱۵۵ - ۶۱۷۳

پست الکترونیکی: akhlagh@maaref.ac.ir

جستاری در

اخلاق الله

از منظر عارفان مسلمان

حجت الاسلام دکتر محمد مهدی منادی

(عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان)

◆ تقدیم به ◆

ساحت ملکوتی امام رئوف، انیس نفوس، سلطان ارض طوس،
علی بن موسی الرضا (علیه آلاف التحية والثناء)
و ساحت قدسی کریمه اهل بیت، شفیعه محشر، فاطمه معصومه علیها السلام که الطاف رحمانی
و ملکوتی خود را از ما سایه نشینان دیوار ملک پاسبانش، دریغ نموده است:
اگرچه بنده روسیاه، رسم غلامی و خدمت را به جا نیاورده،
او رسم ذره پروری را به تمام و کمال نهاده، شفاعت‌مان را در دنیا و آخرت
و در رهایی به شهر حکمت و معارف توحیدی برعهده گرفته است:
«یا فاطمة إشفی لنا فی الجنة».

مجموعه اخلاق اسلامی

۵۸

جستاری در اخلاق الله از منظر عارفان مسلمان

نویسنده: محمدمهدی منادی

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها؛ معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

طراح گرافیک: داریوش احمدی

ناشر: انتشارات دانشگاه معارف اسلامی

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۳ * شمارگان: ۵۰۰ نسخه * قیمت: ۱۲۰/۰۰۰ تومان

شابک: ۹ - ۱۱ - ۵۳۵۸ - ۶۲۲ - ۹۷۸

کلیه حقوق محفوظ است

مراکز پخش:

■ انتشارات دانشگاه معارف اسلامی: قم، بلوار جمهوری اسلامی، بین کوچه ۴ و ۶، تلفن: ۳۲۱۱۰۵۷۶

■ دفتر نشر معارف: قم، خیابان شهدا، کوچه ۳۲، شماره ۳، تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۰۰۰۴

پایگاه اینترنتی: www.maaref.ac.ir * نشانی الکترونیکی: akhlagh@maaref.ac.ir

◆ سخن آغازین ◆

قرآن کریم، سنت معصومان علیهم السلام، احادیث و تاریخ، همگی بر اهمیت اخلاق و زندگی بر مدار اخلاق تأکید فراوان دارند تا آنجا که می‌توان تخلق به اخلاق اسلامی را لبّ و گوهر و نیز هدف غایی تشریح احکام دینی دانست. زندگی بر مدار قرآن آدمی را مستعدّ اشعه‌های معرفت و انوار قدسی ساحت ربوبی می‌نماید که ثمره آن نزدیکی و قرب به الله تعالی است. از منظر عرفان و عارفان مسلمان نیز، تخلق به اخلاق الهی می‌تواند زمینه‌ساز شهود حق و دریافت حقایق قدسی گشته و آدمی را تا رسیدن به مقام فنا و بقاء بعد از فنا دستگیری نماید.

همان‌گونه که خوانندگان فرهیخته اطلاع دارند در دانش اخلاق از رویکردها و نظریه‌های گوناگونی با توجه به نوع تعلق و نیز معیار ارزش سخن گفته شده است. رویکردهای اخلاق بندگی، فردی، اجتماعی، محیط‌زیستی و نیز نظریه‌های فضیلت‌محور، وظیفه‌گرا و غایت‌گرا از مهم‌ترین این رویکردها و نظریه‌ها محسوب می‌شوند. موضوع این کتاب نوعی از اخلاق نزد عارفان است که از آن به «اخلاق الله»

تعبیر می‌شود. اخلاق الله چنانکه نویسنده از قول عارفان تعریف می‌نماید، عبارت است از صفات الله، کنش و رفتار ارتباطی الله با خود، یا با مخلوقات خویش. بر این اساس باید ریشه اخلاق را در صفات و کنش خود الله تعالی جستجو نمود، اما در اینجا پرسش‌های سترگی رخ می‌نماید، به عنوان نمونه مبانی و پیش‌فرض‌های

نظریه اخلاق الله کدامند؟ راه‌های رسیدن و چگونگی این تخلق از چه طریقی است؟ آیا اساساً غیریت خالق و مخلوق مانع از تخلق و اتصاف به اخلاق الله نیست؟

در نوشتار حاضر که به قلم محقق گرامی حجت الاسلام دکتر محمد مهدی منادی سامان یافته است، سعی شده تا حدودی به نظریه اخلاق الله و نیز لوازم این نظریه از منظر عارفان مسلمان با روشی استنادی - استنباطی پرداخته شود. بدین منظور کتاب پیش‌رو در سه فصل و چندین گفتار سامان یافته است:

فصل اول شامل «کلیات و مفاهیم» است که در آن برخی مفاهیم کلیدی بحث نظیر اخلاق، اخلاق الله و عارفان مسلمان تعریف و تبیین شده‌اند.

فصل دوم با عنوان «مبادی نظری، چیستی و امکان اخلاق الله» خود شامل دو گفتار است. گفتار اول «مبادی نظری و چیستی اخلاق الله» که در آن به مباحثی نظیر: ارزش‌شناسی اخلاق الله، هستی‌شناسی اخلاق الله و نیز موضوع و محمول در گزاره‌های اخلاقی ناظر به خداوند پرداخته شده است و گفتار دوم با عنوان «امکان و اثبات اخلاق الله» که شامل اثبات اخلاق الله از منظر آیات و احادیث و نیز از رهگذر تعریف اصطلاحی است.

فصل سوم با عنوان «منابع معرفت‌شناسانه اخلاق الله» نیز در دو گفتار به ترتیب به منابع عرفی نظیر: قرآن کریم و عقل و نیز اخلاق انسان کامل و رابطه آن با فطرت پرداخته است.

معاونت پژوهشی ضمن تشکر از نویسنده محترم جناب آقای حجت الاسلام دکتر محمد مهدی منادی، داور محترم حجت الاسلام والمسلمین دکتر سید حسین رکن‌الدینی، دبیر گروه اخلاق اسلامی، جناب حجت الاسلام والمسلمین دکتر مهدی باب‌اله‌زاده و همکاران محترم مدیریت امور پژوهشی، از اساتید و خوانندگان محترم تقاضا می‌کند نظرات ارزشمند خود را جهت ارتقای بخشی به این اثر ارسال نمایند.

فصل اول: کلیات و مفاهیم

(۱۱-۳۴)

تعریف مسئله	۱۳
مفهوم‌شناسی	۱۶
یک. اخلاق	۱۶
تعریف برگزیده اخلاق	۱۹
دو. اخلاق الله	۲۳
۱. مفهوم‌شناسی «الله»	۲۳
۲. مفهوم‌شناسی اخلاق الله براساس معنای لغوی و اصطلاحی خُلق	۲۴
سه. مفهوم‌شناسی عارفان مسلمان	۲۸
چهار. معرفت و علم عرفان اسلامی	۳۰

فصل دوم: مبادی نظری؛ چیستی و امکان اخلاق الله

(۳۵-۱۱۲)

گفتار اول: مبادی نظری و چیستی اخلاق الله	۳۷
مقدمه	۳۷
۱. چیستی اخلاق الله	۳۸

۲. موضوع در گزاره‌های اخلاقی ناظر به خدا ۴۱
۳. افعال انسانی در دایره تجب یا تمقت الهی ۴۴
۴. تبیین اخلاقی غیرت الهی ۴۹
۵. معیار اکتسابی بودن صفات در اخلاق ۵۱
۶. محمول در گزاره‌های اخلاقی ناظر به خدا ۵۳
۷. ارزش شناسی اخلاق الله ۵۶
۸. علت غایی در افعال الهی ۵۸
۹. علت غایی در افعال خداوند ۶۰
۱۰. اصول و قواعد اخلاقی ۶۴
۱۱. اعتدال بخشیدن به هستی، باطن ماهیت نبوت ۶۶
۱۲. هستی شناسی اخلاق الله ۶۹
۱۳. اسماء، مظاهر اسمائی و تقابلات اسمائی ۶۹
۱۴. تناکح و تقابل اسمائی ۷۳
۱۵. اسم اعظم، اعتدال بخش اسماء الله ۷۷
۱۶. موطن شکل‌گیری اخلاق الله ۸۵
- گفتار دوم: امکان و اثبات اخلاق الله ۹۳**
۱. اثبات از طریق قواعد کلی ۹۳
۲. اثبات از منظر آیات و احادیث ۹۸
۳. اثبات از رهگذر تعریف اصطلاحی ۱۰۱
- تأملات و ملاحظات ۱۰۶

فصل سوم: منابع معرفت شناسانه اخلاق الله

(۱۴۸ - ۱۱۳)

- گفتار اول: منابع عرفی ۱۱۵**
۱. منابع معرفتی انسان کامل ۱۱۵
- یک. کسب معارف از طریق ملک ۱۱۶

- دو. کسب معارف از طریق مقام ولایت ۱۲۰
- میزان اول؛ میزان عام ۱۲۷
- میزان دوم؛ میزان خاص ۱۳۰
- میزان سوم؛ میزان عقل ۱۳۱
۲. قرآن کریم، منبع دیگر شناخت اخلاق الله ۱۳۱
- گفتار دوم: اخلاق انسان کامل و فطرت ۱۳۳**
۱. اخلاق انسان کامل؛ منبعی دیگر برای شناخت اخلاق الله ۱۳۳
۲. فطرت؛ منبع مهم شناخت اخلاق الله ۱۳۸
- تأملات و ملاحظات ۱۴۳
- تأمل اول؛ چگونگی تأثیر اعمال، حالات و ملکات بر معرفت فطری ۱۴۳
- تأویل دوم؛ فطرت در انسان‌های برگزیده و کامل ۱۴۴
- تأمل سوم؛ ارتباط فطرت با وجه خاص ۱۴۵
- خاتمه ۱۴۹**

منابع و مأخذ

(۱۶۰ - ۱۵۳)

